НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС

№2
2011

Зареєстровано Державним комітетом телебачення і радіомовлення України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: Серія КВ № 15252-3824Р
від 22.06.2009 р.
Виходить з 1997 р. До 2006 р. - "Вісник Одеського інституту внутрішніх справ". Щоквартальник

Засновник:
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:
Волощук А. М., кандидат юридичних наук

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:
Берлач А. І., доктор юридичних наук

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР:
Домброван Н. В.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Бахін В. П., доктор юридичних наук
Берназ В. Д., доктор юридичних наук
Гонтар О. В., доктор історичних наук
Долженков О. Ф., доктор юридичних наук
Конопльов В. В., доктор юридичних наук
Кузніченко С. О., доктор юридичних наук
Меркулова В. О., доктор юридичних наук
Саакян М. Б., доктор юридичних наук
Ярмакі Х. П., доктор юридичних наук
Ярмиш О. Н., доктор юридичних наук

/ctsr.nps.edu/downloads/wecs7_ch2.pdf.

5. Approaches to the teaching of information security / I. Hamburg, O. Cernian, D. Mancas, A. Basandica // Duisburg University, 2005. - P. 5. - [Electronic resource]: http://www.iaq.uni- due.de/aktuell/veroeff/2005/hamburg03.pdf

6. Motsidi M.R. New Approach in Teaching Network Security Subjects / Mohammad Radzi Motsidi, Mohd Fairuz Iskandar Othman, Yahaya Abd Rahim, Mohd Najwan Khambari // International Conference on Information: Kuala Lumpur, Malaysia. - 2009. - 12-13 August. - [Electronic resource]: http://ici9.oum.edu.my/pdf/paper09.pdf.

7. Practice and Application Oriented Education in KUTKM / I. Hassan, M. Ayob, M. Sulaiman // Universiti Teknikal. - Malaysia, Melaka, 2005.

8. Infowatch(2010). Global Data Leakage Report. - Moscow, 2010. - P. 11. - [Electronic resource]: http://www.bisc.lv/files/pdf/Glob_utech_perv_pol1202010_eng.pdf.

9. Правовая подготовка кадров в области информационной безопасности / В.И. Слепцов, Л.М. Карпуков // Радіоелектроніка. Інформатика. Управління. - Запоріжжя, 2008. -№ 1. - С. 133-137.

10. Teaching Data Security at University Degree Level / M. Domsetf, F. Gaertner, M. Mink, L. Pimenidis. - [Electronic resource]: http://pi1.informatik.uni-mannheim.de/filepool/publications/teaching-data-security-at-university-degree-level.pdf.

11. Курилюк З.Н. Концепція мультиплікативності функціонування вищої школи як шлях до трансформації сучасного виміру системи вищої освіти України // Науковий вісник ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. - 2010. - № 11-12. - С. 194-200.

12. Kabay M.E. Information Security Education Resources for Professional Development. - 2009. - P. 34. - [Electronic resource]: http://www.mekabay.com/overviews/infosec_ed.pdf.

13. Angewandte Informationssicherheit: Ein Hacker-Praktikum an Universitaten / M. Schumacher, M.L. Moschgath, U. Roedig. - B.: Informatik Spektrum, 2000. - P. 211.

14. Current state analysis and development prognosis for Internet technologies in Ukraine. Research program for prevention and counteraction to transnational computer incidents / V.A. Golubev, N.D. Krasnostup, V.K. Bronnikov. - Zaporozhye: Design Group, 2000. - P. 25.

15. A dedicated undergraduate track in computer security education / S. Azadegan, M. Lavine, M. O'Leary, A. Wijesinha, M. Zimand. - Massachusetts, USA: Kluwer Academic Publishers, 2003. - P. 319-331.

Соколов А.В.
студент Інституту радіоелектроніки та телекомунікацій Одеського національного політехнічного університету
Надійшла до редакції 01.04.2011

УДК 340.111.5

ДЕЯКІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Ткачук А. С.

Духовний розвиток людини має важливе значення для побудови самостійної незалежної Української держави з власними соціальними відносинами й правовою системою. Процес переходу до ринкових відносин, який розпочався в Україні після проголошення незалежності й триває досі, є не послідовним і суперечливим. Визнання приватної власності й розвиток нових приватних форм господарювання зумовлюють певні деформації в економічній сфері українського суспільства, які породжують деформовану свідомість, бездуховність і свавілля в різних сферах його життя. Такі тенденції особливо небезпечні для державної розбудови, створення її економічної, політичної й духовної бази.

Складна соціально-політична й економічна ситуація породила могутні соціальні, соціально-психологічні, економічні, соціально-побутові чинники дестабілізації правової свідомості всіх верств населення України, також і молоді. На жаль, за статистикою, серед молодого покоління українців спостерігається посилення правової неграмотності й правового нігілізму. Проблема полягає у відсутності цілісної ефективної системи правового виховання населення, що є однією з причин низького рівня правової свідомості суспільства. Про це свідчить кількісне зростання злочинності взагалі, та протиправної поведінки молоді, зокрема.

Мета наукового дослідження - визначити деякі напрями оптимізації процесу правовиховної діяльності з урахуванням сучасних реалій і проблем суспільного життя в Україні; обґрунтувати необхідність прийняття "Державної програми формування правосвідомості та правової культури молоді"; знайти можливі шляхи підвищення правосвідомості молоді за рахунок дослідження європейського досвіду у вирішенні подібних питань; виявити тенденції подальшого розвитку правосвідомості молоді.

Об'єктом наукового дослідження виступає правосвідомість молоді як особливої соціальної групи.

Предмет наукового дослідження - напрями оптимізації процесу формування правосвідомості молоді в Україні.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності створення в Україні протягом найближчого періоду загальної концепції формування правової свідомості і правової культури суспільства й прийняття "Державної програми формування правосвідомості та правової культури молоді". Також у статті досліджено особливості взаємозв'язку між економічним рівнем країни й правовою свідомістю її громадян, виявлено тенденції подальшого розвитку правосвідомості молоді.

Цю проблему досліджували такі вчені: О.Г. Данильян, Я.О. Овдієнко, В.І. Андрейцев, С.Є. Демський, В.П. Колісник, Л.О. Марченко, С.В. Матвєєв, О.О. Орлова, Л.М. Павловська, О.В. Петришин, С.П. Погребняк, С.Г. Серьогіна, Ю.М. Сміщук, В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика та ін. Відповідні дослідження в рамках інших суспільних наук проводилися такими вченими, як Й. Васькович, В.Д. Воднік, О.П. Дзьобань, Л.М. Герасіна, В.І. Головченко, Є.І. Коваленко, О.П. Кондратюк, А. Кутиркін, Н.П. Осипова, М.П. Требін, М.П. Щербань та ін. Незважаючи на різні погляди щодо різних аспектів правового виховання, чітких уявлень щодо шляхів його вдосконалення в трансформаційний період розвитку суспільства на сьогодні в літературі майже не існує. Саме тому одним із завдань наукового дослідження є визначення

© А.С. Ткачук, 2011

деяких напрямів оптимізації процесу правовиховної діяльності з урахуванням сучасних реалій і проблем суспільного життя в Україні.

Для того, щоб краще зрозуміти, на яку саме категорію населення зорієнтоване це дослідження, звернемося до законодавчого визначення: "молодь, молоді громадяни - це громадяни України віком від 14 до 35 років; неповнолітні - громадяни віком до 18 років" [1]. Шляхи підвищення правосвідомості саме цих осіб розкриваються в статті.

Оптимізація - це процес надання будь-чому найвигідніших характеристик, співвідношень. Це модифікація системи з метою поліпшення її ефективності. Оптимізувати процес правосвідомості молоді означає зробити його максимально ефективним, дієвим, тобто вдосконалити його з метою підвищення рівня знання про право та поваги до нього.

Цілком очевидно, що стан правосвідомості молоді в Україні потребує певних коректив моделі виховання учнів і студентів у навчальних закладах, удосконалення законодавства, що регулює питання правової та економічної захищеності населення, створення "Державної програми формування правосвідомості та правової культури молоді". Оптимізувати цей процес можна за умови вирішення наступних завдань:

1) підвищення рівня правової підготовки учнівської й студентської молоді;

2) створення належних умов для набуття молодими громадянами знань про свої права, свободи й обов'язки;

3) систематичне інформування молоді про правову політику держави й зміни у законодавстві;

4) забезпечення вільного доступу до джерел правової інформації;

5) удосконалення системи правової освіти молоді;

6) підвищення ефективності правового виховання;

7) вивчення європейського досвіду підвищення рівня правосвідомості молоді.

Успішне вирішення цих завдань залежить від багатьох факторів, але здебільшого від рівня організації правової освіти й виховання молоді. Їх можна досягти за рахунок рішучих дій як з боку держави (наприклад, шляхом прийняття відповідних програм), так і з боку самих громадян (поважне ставлення до Закону, самоосвіта).

Із метою підвищення рівня правової освіти населення, створення належних умов для набуття правових знань 18 жовтня 2001 р. було затверджено Національну програму правової освіти населення [2]. Реалізація мети Програми передбачається шляхом утвердження гуманістичних правових ідей, загальнолюдських і національних правових цінностей, високих моральних засад у суспільному житті; визнання правової освіти населення одним з основних чинників формування високої правосвідомості й правової культури окремих громадян та всього суспільства; активної участі в організації й здійсненні заходів з правової освіти населення органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, навчальних і культурних закладів, наукових установ, міжвідомчих координаційно-методичних рад з правової освіти населення, видавництв і видавничих організацій, ЗМІ, поєднання комплексу заходів у сфері правової освіти, що здійснюються цими органами, організаціями, закладами й установами; забезпечення відкритості правової інформації, доступу всіх верств населення до її джерел та ін. Програма передбачає подальше створення необхідних умов для набуття широкими верствами населення правових знань і навичок для їх застосування, а також визначає основні напрями правоосвітньої діяльності та першочергові заходи щодо їх реалізації.

Аналіз положень цієї програми засвідчив її виваженість, продуманість і актуальність. Безумовно вона становить велике надбання для процесу оптимізації правосвідомості сучасної молоді. Але було виявлено й певні недоліки в деяких її положеннях. Наприклад, у п. 18 цього документа йдеться про те, що одним із заходів забезпечення виконання Програми є розроблення Міністерством освіти й науки України методик і видання методичних посібників з викладання основ правознавства в 9-12 класах загальноосвітніх навчальних закладів. Водночас, з 6 липня 2010 р. існує Закон України "Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної, середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу", згідно з яким навчання в середніх школах триває лише 11 років [3]. Такі невідповідності свідчать про те, що Програма дещо застаріла, отже потребує оновленої й адаптованої до сучасності версії.

Прийняття "Державної програми формування правосвідомості та правової культури молоді" дозволило б сконцентрувати увагу на правовому вихованні саме молодого покоління, враховуючи його інтереси. Навемо можливі напрями цієї програми.

1. Утвердження високих моральних цінностей у середовищі молоді за рахунок власного прикладу посадовців, представників влади.

2. Створення стабільних умов проживання, належних умов для навчання та розвитку своєї особистості.

3. Визнання правової освіти молоді одним із чинників формування високої правосвідомості і правової культури.

4. Надання правової освіти навчальними закладами як державної, так і інших форм власності на безоплатній основі.

5. Сприяння благодійній діяльності у сфері правової освіти.

6. Забезпечення вільного доступу до правової інформації.

7. Заохочення самоосвіти молоді з питань права і держави.

8. Розповсюдження безкоштовної правової літератури.

9. Участь юристів-практиків у навчальному процесі з метою розповсюдження правових знань.

10. Міжнародне співробітництво з питань правової освіти молоді.

11. Підвищення ефективності викладання правових дисциплін у середніх та вищих навчальних закладах.

12. Застосування сучасних інформаційних технологій.

13. Розширення мережі спеціалізованих навчальних закладів, бібліотек, збільшення кількості друкованих видань правового спрямування.

14. Проведення серед молоді конференцій, семінарів з питань підвищення рівня правової культури.

15. Проведення соціологічних досліджень щодо стану правосвідомості молоді.

16. Заохочення обрання тем дисертаційних досліджень, пов'язаних з правосвідомістю молоді.

17. Сприяння створенню молодіжних правових клубів.

18. Проведення серед молоді олімпіад, конкурсів, вікторин на краще володіння правовими знаннями.

19. Введення правового виховання в програму дошкільної освіти.

20. Вивчення "Правознавства" розпочинати з п'ятого класу.

Відомо, що правове виховання в демократичному суспільстві повинне здійснюватися на всіх етапах життя особистості: в сім'ї, в дошкільних закладах, в загальноосвітніх середніх школах, у вищих навчальних закладах, у державних установах і суспільних організаціях. Тільки така багатоступенева система правового виховання забезпечує ефективність і формування необхідного рівня правосвідомості та правової культури. Кожний із цих етапів правового виховання повинен відповідати рівню розвитку людини та сприяти не тільки засвоєнню правових знань, але й формуванню чітких та усталених переконань щодо необхідності правомірної поведінки.

Отже, першим етапом правового виховання людини є сім'я й дошкільні заклади. Особливе значення при цьому має розуміння того, що для досягнення позитивного результату важливим є створення відповідних умов для того, щоб кожна молода людина піддавалась заходам правового виховання. Бажано, щоб таке виховання не тільки здійснювалось з дошкільного закладу, а й було частиною виховання в сім'ї. Із цією метою український дослідник А. Кутирйін пропонує створення серії підручників з правового виховання для дітей дошкільного віку, розроблених під контролем Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та провідних дитячих психологів [4, 123].

Другим етапом отримання правового виховання є навчання в загальноосвітньому середньому навчальному закладі. Якісна підготовка з правового виховання в дошкільному віці дає можливість швидше сприймати курс з "Правознавства", оскільки знання лягали б уже на підготовлений ґрунт. Крім цього, такий курс необхідно теоретично підсилити та ввести його не з дев'ятого класу (як у переважній більшості шкіл), а з п'ятого класу. Сучасний курс вказаної дисципліни включає в себе тільки поверховий огляд теоретичних понять різних галузей права. Відсутній розгляд конкретних проблемних моментів, акцентування уваги на яких дало б дитині можливість краще орієнтуватися в правовому просторі, мати можливість захищати свої права, а також отримати стійкі переконання щодо необхідності правомірної поведінки. Тому доцільним є введення в загальноосвітньому середньому навчальному закладі викладання й вивчення окремо прав дитини та механізму їх захисту.

Наступний етап правового виховання повинен здійснюватися у вищих навчальних закладах. Саме у вищих навчальних закладах людина повинна вже відшліфовувати й поглиблювати отримані правові знання, усвідомлювати їх на більш якісному рівні. Процес формування правової культури студентів має свої особливості.

У Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття) зазначається, що формування правової культури - це один з елементів мети національного виховання [5]. Становлення демократичної держави, розвиток на основі духовності, моральності неможливі без високоосвіченого суспільства з розвинутою правовою культурою і глибокою правосвідомістю. Тому формування правової культури є одним з основних напрямів розвитку освіти.

Важливим елементом механізму правового виховання є соціальний контроль, який дозволяє оцінити ефективність і зазначити напрями вдосконалення правового виховання [6, 386]. Відповідний контроль включає цінності, звичаї, норми поведінки в суспільстві та санкції в разі порушення й невиконання правил поведінки. Однак, з огляду на реалії сьогодення, ці елементи потребують значного підсилення та неухильного виконання.

Не слід забувати про правове виховання за допомогою культури й мистецтва. Правосвідомість, що ґрунтується на культурі й мистецтві, є більш органічною, природною, менш схильною до коливань [7, 132].

Україна - ще молода правова держава, тому під час обрання напрямів процесу оптимізації правосвідомості молоді, підвищення ефективності правового виховання важливо враховувати досвід інших держав у цьому питанні. Доцільно дослідити європейський досвід залучення молоді до дотримання прав і свобод.

Рада Європи отримала значні результати в залученні молоді до громадського життя Європи. Вона розглядає молодіжну політику як невід'ємну частину своєї роботи. Такий підхід має визнання і затверджується на національному та міжнародному рівнях. Європейські молодіжні центри в Страсбурзі та в Будапешті, а також європейський молодіжний фонд запропонували програми щодо підтримки реальної участі молоді в зміцненні демократії.

Досвід спільного управління між молодіжними організаціями та представниками урядів є найважливішою ознакою молодіжного сектора Ради Європи і становить основу успіху його програм.

Цінності свободи і демократії, уособленням яких є Рада Європи, уже міцно закріпилися у свідомості українського народу, також молоді [8, 43]. Слід пам'ятати, що майбутнє України тісно пов'язане з єдиною сім'єю європейських народів [9]. Тому оптимізувати умови для підвищення правосвідомості молоді потрібно з урахуванням саме європейського досвіду.

Якщо говорити про тенденції подальшого розвитку правосвідомості молоді в Україні, то, безумовно, можливості для її підвищення є. Головне пам'ятати, що формування правової свідомості і правової культури громадян не може відбуватися стихійно, саме собою. Воно має бути результатом плідної діяльності суспільства та кожної особистості. В Україні має постійно зростати мотивація активного формування правової свідомості та правової культури всіх суб'єктів суспільних відносин.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити деякі напрями оптимізації правового виховання в сучасній Україні. По-перше, необхідно посилити правове виховання дітей дошкільного віку шляхом видання підручників, комп'ютерних програм, збірників творів правового характеру, проведення ігор, трансляції телепередач відповідного характеру, що розраховані на дитячий вік. По-друге, потрібне посилення курсу "Правознавство" і введення його з п'ятого класу в загальноосвітніх середніх закладах. Крім того, доцільним є викладання в загальноосвітніх середніх закладах прав дитини. По-третє, потрібна модернізація правового виховання у вищих навчальних закладах України. Необхідно створювати належні умови для отримання студентами відповідних знань і навичок у правовій сфері. Удосконалення педагогічних правовиховних технологій убачається шляхом збільшення часу та відповідальності викладачів за результати правовиховної діяльності, створення відеокурсів, фільмів, комп'ютерних програм з правової проблематики, бібліотек з електронною пошуковою системою, розширення доступу до правової літератури. По-четверте, необхідне залучення громадськості до участі в правовому вихованні в сучасній Україні на всіх етапах її здійснення. По-п'яте, необхідне посилення дії окремих елементів соціального контро-

лю (неухильне застосування санкцій у випадку порушення соціальних норм, детальне нормативне регулювання відносин у соціальній сфері, активне застосування заохочень для стимулювання правомірної та моральної поведінки населення) тощо. І, нарешті, під час розробки національних програм щодо підвищення рівня правосвідомості молоді слід враховувати європейський досвід у створенні подібних документів. Це означає, що законодавство України має бути адаптоване до міжнародних норм і стандартів прав людини. Гармонізація національного законодавства з нормативними актами Європейського Союзу - один з основних напрямів оптимізації процесу формування правосвідомості та правової культури молоді.

Слід пам'ятати, що держава разом з усіма інститутами політичної й правової системи суспільства здатна підвищити правову культуру сучасної молоді за рахунок цілеспрямованої й ефективної діяльності. Порушення законодавства, ігнорування правових і етичних норм самими органами влади, демонстрування політики подвійних стандартів призводять до правового нігілізму, зводять нанівець усі зусилля, спрямовані на підвищення правового виховання суспільства.

В Україні назріла необхідність прийняти "Державну програму формування правосвідомості та правової культури молоді". Цей нормативний акт повинен бути зорієнтований на підвищення рівня правової культури молодого покоління, формування поваги до права, правових ідей, загальнолюдських і національних правових цінностей, подолання правового нігілізму, підвищення рівня правової інформованості та ін.

Запропоновані напрями оптимізації правового виховання будуть ефективними тільки тоді, коли застосовуватимуться в комплексі та послідовно. Посилена дія одного напряму та послаблення інших до оптимізації правового виховання не призведе. Проблема правосвідомості й правової культури ще тривалий час буде актуальною. Якщо держава й суспільство докладуть необхідних зусиль для правового виховання молоді сьогодні, то в недалекому майбутньому українські учені й студенти стануть активними учасниками правового життя країни й матимуть можливість самостійно аналізувати чинне законодавство, відзначаючи його здобутки і недоліки.

Література

1. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 р., в редакції від 23.03.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 27. - С. 211.

2. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992/2001 // Офіц. вісн. України. - К., 2001. - № 43. - С. 36-44.

3. Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної, середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу: Закон України від 06.07.2010 р. № 2442-VI. - [Електронний ресурс]: http://www.president.gov.ua/documents/12111.html.

4. Кутиркін А. Шляхи розвитку теорії та практики правового виховання населення України // Право України. - 2008. - № 3. - С. 122-125.

5. Про Державну національну програму "Освіта" ("Україна XXI століття"): Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 // ІПС "Законодавство". - Версія 2.6.3.

6. Данильян О.Г. Деякі проблеми соціального контролю у сфері правового виховання // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. - Х.: Нац. юрид. акад. України, 2009. - Вип. 100. - С. 386-397.

7. Ткачук А.С. Правове виховання як засіб підвищення правосвідомості молоді // Проблеми національної державності: матеріали Міжнародної наукової конференції (26 березня 2010 р., м. Одеса). - Одеса: Астропринт, 2010. - 272 с.

8. Ткачук А.С. Европейский опыт привлечения молодежи к соблюдению прав и свобод человека // Дотримання прав людини при здійсненні правосуддя: Матли наук. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених, (14 травня 2010 р., м. Одеса). - Одеса: Астропринт, 2010. - 368 с.

9. Путь Украины в ЕС и НАТО начался с Совета Европы / Б.И. Тарасюк // День. - 17 ноября 2005 г. - № 212. - [Электронный ресурс]: http://www.day.kiev.ua/152708.

Ткачук А.С.

аспірант кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова

Надійшла до редакції 15.05.2011

УДК 34:35.078.3(477)

МІЖНАРОДНІ ПРИНЦИПИ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Старченко А. Ю.

На сьогодні, у зв'язку з інтенсивним розвитком інформаційних процесів у суспільстві відбувається переосмислення правового регулювання відносин, пов'язаних з доступом до інформаційних ресурсів. Поряд з іншими основними ресурсами (природними, матеріальними, трудовими, економічними тощо) інформація є найважливішим ресурсом держави. І держава в інформаційних відносинах виступає не просто споживачем інформації, отриманої від інших суб'єктів, а й виробником, розпорядником соціально значимої інформації. Тільки чітка правова регламентація дозволить зацікавленим особам одержати ту інформацію, яка їх цікавить, не порушуючи при цьому права й інтереси держави. Разом з тим проблема доступу до інформації обертається проблемою інформаційної відкритості різних систем, інформаційної прозорості суспільних відносин. У зв'язку із цим, серед основних функцій держави виділяють функції інформаційного забезпечення, що полягають у створенні державних інформаційних ресурсів і наданні до них доступу фізичним і юридичним особам [1].

Доступ до інформації є об'єктом наукового аналізу в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників: І.В. Арістової, І.Л. Бачило, А.І. Марущака, М.С. Демкової, А.М. Новицького, Б.А. Кормича, В.Д. Гавловського, О. Яременко, В.М. Брижка, Є.В. Петрова, К.І. Белякова, О.Е. Помазуєва, О.В. Нестеренко, В.С. Цимбалюка, М.Я. Швеця та ін. Водночас, подальшого дослідження потребують відповідності національного законодавства щодо доступу до пу-

© А.Ю. Старченко, 2011